



MALAKA OSHIRISH INSITUTLARIDA TA'LIM SIFATINI BAHOLASH VA BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Ostonova Xurshidabonu Gafurovna
Metodik xizmat ko'rsatish bo'limi metodisti

Annotatsiya. Ushbu maqolada malaka oshirish insitutlaridagi ta'lim sifatini oshirish hamda baholash, shu bilan birga boshqaruv tizimini rivojlantirish hamda bu borada olib borilayotgan say-harakatlar va mexanizmlar haqida so'z boradi. Ta'lim sifatini boshqarishning xalqaro sifat standartlari, uning modellari va tarkibiy qismlari asoslab o'tilgan.

Аннотация. В данной статье описывается, что повышение качества образования и оценка его по показателям развития навыков, а также развитие системы управления, а также действия и механизмы, осуществляемые в связи с этим. В основу положены международные стандарты управления качеством образования, его модели и компоненты.

Annotation. This article describes that improving the quality and assessment of education in skills development indicators, as well as the development of the management system, as well as the actions and mechanisms carried out in this regard. The international quality standards for quality management of education, its models and components are based on.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, ta'lim sifati menejmenti, yondashuvlar, modellar, "Deming sikli", xalqaro sifat standartlari, "fransuz" metodi, "ingliz" metodi.

Ключевые слова: Качество образования, Управление качеством образования, подходы, модели, "цикл Деминга", международные стандарты качества, "французский" метод, "английский" метод.

Key words: Quality of education, Quality management of education, approaches, models, "Deming cycle", international quality standards, "French" method, "English" method.

KIRISH

Ta'lim va tarbiya eng noyob kapital sifatida qadrlanayotgan bugungi sharoitda ta'lim natijalarini baholash samaradorligini oshirish va usullarini takomillashtirish mexanizmlarini joriy etish orqali barcha insonlar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatlari yaratilmoqda. Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya sohasiga davlat siyosati darajasida alohida e'tibor qaratilib kelinmoqda. Bu esa o'z navbatida kadrlar



tayyorlash sohasi oldiga ta'lim muassasalari faoliyati samaradorligini zamonaviy talablar asosida oshirish vazifasini qo'ymoqda. Shu sababli ham bugungi kunda bo'lajak mutaxassislarni yuksak kasbiy salohiyat va insoniy sifatlarga ega bo'lishi talab etiladi.

Jahon amaliyotida muayyan mutaxassislar kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo'yicha olib borilayotgan ilmiy izlanishlarda ta'lim boshqaruvi natijaviyligiga alohida e'tibor berilgan bo'lib, bunda asosiy urg'u ta'lim sifati menejmentiga qaratilmoqda. Bu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar oliy ta'lim tizimini boshqarishning nazariy-metodologik asoslari, sifati menejmenti va ta'lim sifati monitoringini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish hamda ta'lim sifati va samaradorligi uyg'unligini ilmiy jihatdan asoslovchi takliflarni ishlab chiqish, oliy ta'lim sifati baholash tizimini takomillashtirish masalalariga qaratilgan. Respublikamizda kadrlar tayyorlash sohasida amalga oshirilayotgan uzluksiz ta'lim tizimidagi islohotlar ta'lim jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishni, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning zamonaviy talablariga mos keladigan, demokratik va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan ta'lim sifati boshqaruvini shakllantirishni taqozo etmoqda.

R.X.Jo'rayev va S.T.Turg'unovlarning fikricha, ta'lim menejmentining asosiy maqsadi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari faoliyatini muvofiqlashtirish, nazorat qilish hamda samarali boshqarishni ta'minlashdan iborat. Ta'lim menejmentining funksiyalarini bajarish va maqsadga erishish metodlari L.I.Fishman, V.S.Bezrukova, V.A.Kalney, T.D.Makarovlarning ishlarida alohida ko'rsatib o'tilgan. Xorijiy olimlardan B.Burkhalter, B.Krumrine, J.Hackman, G.Kanji va boshqalarning tadqiqotlarida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati boshqarish, ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlash borasida yalpi sifati menejmenti tamoyillari va texnologiyalarini joriy etish masalalari o'rganilgan.

Ta'lim va ta'lim sifati tadqiq qilgan M.M.Potashnik, P.I.Tretyakov, T.I.Shamovalarning fikricha, ta'lim boshqaruvi fanining nazariy-metodologik asosini tizimli, funksional, sinergetik, faoliyatli, vaziyatli, refleksiv, milliy hududiy va natijaga asoslangan yondashuvlar tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar ta'limda samarali boshqaruv faoliyatini amalga oshirish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim sifati menejmenti natijaviyligini kafolatlash uchun ta'lim muassasalari rahbar xodimlari boshqaruvga boshqaruv sub'ekti tomonidan amalga oshiriladigan uzluksiz, izchil faoliyat sifatida qarashi lozim bo'ladi. Bunda ta'lim jaryonlari



doimiy harakatdagi dinamik ijtimoiy tizim sifatida boshqaruv ob'ekti hisoblanadi va u ijtimoiy tizimlarga xos bo'lgan barcha xususiyatlarni o'zida jamlaydi.

Ta'lim muassasasi va undagi ta'lim sifatini boshqarishga metodologik yondashuvlarni boshqaruvning umumiy qonuniyatlari, tamoyillari va funksiyalaridan kelib chiqqan holda amalga oshirish lozim. Ta'lim sifatini boshqarish ta'limni boshqarishning umumiy tuzilmasi tarkibiga kiradi va uning samaradorligi ta'limning umumiy boshqaruvini sezilarli darajada oshishini ta'minlashi mumkin bo'lgan tuzilma hisoblanadi. Shuning uchun ham ta'lim sifati menejmenti ta'lim tizimidagi boshqaruv faoliyatining mavjud nazariyasi va amaliyotini muhim elementlar bilan to'ldiradi va samarali natijaviyligini ta'minlaydi.

“Ta'lim sifati” so'z birikmasi mamlakatimizda ilk bor 1997 yilda O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlarining ta'lim sifati ustidan davlat nazoratiga bag'ishlangan modda va bo'limlarida rasmiy ravishda qayd etilgan. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini ta'minlashga doir qator nazariy va amaliy ishlanmalarning yaratilishiga turtki bo'lmoqda. Sh.Qurbonov va E.Seytxalilovlarning tadqiqotlarida ta'lim sifati deganda ta'lim jarayonining turli ishtirokchilari ta'lim muassasasi tomonidan ko'rsatilayotgan ta'lim xizmatlaridan kutganlarining qanoatlantirilishi darajasi tushuniladi. N.Shmyreva, M.Gubanova va Z.Kresanlar ta'lim sifati – o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga doir ehtiyojlarni qondirishni ta'minlovchi ta'lim xizmatlari iste'mollilik xususiyatlarining majmuasi, deb hisoblaydi.

A.Voronin tomonidan ta'lim sifati – jamiyatda ta'lim jaraenining holati va natijasini, shaxsning fuqarolik, haetiy va kasbiy kompetensiyalarining rivojlanishi hamda shakllanish ehtièjlari va umidlariga muvofiqligini aniqlovchi kategoriya tarzida talqin qilingan. Ye.Dombrovskaya ta'lim sifatini ta'limning Davlat ta'lim standartlari, tegishli ta'lim dasturining o'quv-dasturiy hujjatlari talablariga muvofiqligi, deb e'tirof etadi. Adabiyotlar tahlili umumlashgan ma'noda, ta'lim sifatiga inson ehtiyoji hamda jamiyat va davlat manfaatlarini qondiruvchi xususiyatlar yig'indisi sifatida qaralganligini ko'rsatadi. Yuqoridagi tavsiflardan kelib chiqib aytish mumkinki, ta'lim sifati – ta'lim oluvchilar bilimining halqaro davlat standartlariga mosligi, turli darajalardagi ta'lim muassasasi sifat natijaviyligi, muassasaning muvaffaqiyatli faoliyati, shuningdek, ta'lim jarayoni ishtirokchilarining innovatsion ta'lim xizmatlari sifatini ta'minlashdagi faoliyati natijasi hisoblanadi. Tadqiqotlar jarayonida “ta'lim sifati menejmenti”ni tavsiflashga bo'lgan turli yondashuvlarning mavjudligi qayd etildi, jumladan, Sh.Qurbonov,



E.Seytxalilovlar ta'lim sifatini boshqarish – muayyan ijtimoiy va pedagogik shart-sharoitlarning ta'siri oqibatida yuzaga kelgan va ko'p funksiyali vazifalarni o'z ichiga olgan tizim, deb ta'riflaydi. M.Potashnik, V.Panasyuk va boshqalar ta'lim sifatini boshqarishni raqobatbardosh mutaxassisni shakllantirishga bo'lgan ijtimoiy buyurtmani qondirishga yo'naltirilgan ko'p o'lchovli moslashuvchan tizim, deb hisoblaydi.

Tahlil qilingan tadqiqotlar ta'lim sifati boshqaruvi yo'nalishida turlicha yondashuvlar mavjudligini ko'rsatdi va ularni izohlab o'tish maqsadga muvofiq. Sifat menejmenti asoschisi V.Shuxart mahsulot sifatini har bir qismini nazorat qilishga asoslangan yondashuvni texnologik jarayonlarning bir me'yorda ishlashini ta'minlashga qaratilgan metodika bilan almashtirishni taklif qilgan. Uning sifatni doimiy yaxshilab borish zarurligi to'g'risidagi g'oyasi E.Deming tomonidan rivojlantirilib, ishlab chiqarish amaliyotiga PDCA (Plan-Do-Check-Act), ya'ni RBNH (RejalashtirishBajarish-Nazorat-Harakat) – “Shuxart-Deming metodi” yoki “Deming sikli” nomi bilan joriy etildi. Keyingi sifat menejmenti mutaxassisi A.Feygenbaum sifatni ishlab chiqish, qo'llab-quvvatlash va yaxshilash bosqichlaridan iborat bo'lgan Sifatning Yalpi Nazorati (Total Quality Control) tushunchasini kiritdi. Shuxart, Deming va Feygenbaumlardan tomonidan joriy etilgan mazkur sifat menejmenti metodi asosida sifatni yalpi boshqarish konsepsiyasi (Total Quality Management – TQM) ishlab chiqildi. Uning mohiyati boshqarishning ta'lim muassasasini muvaffaqiyatiga olib boruvchi tamoyillaridan foydalanishdan iborat. TQM konsepsiyasida sifatni boshqarishga doir avvalgi konsepsiyalarga xos bo'lgan barcha ijobiy jihatlar o'z aksini topgan. U ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasida ko'pgina zamonaviy menejment tizimlarining asosini tashkil qiladi. TQMning ko'pgina yondashuvlari ISO oilasiga kiruvchi xalqaro sifat standartlarining zamonaviy avlodi g'oyalari tarkibiga kiritilgan.

V.Nujdinning ta'kidlashicha, TQM tamoyilari va metodlarini ta'lim xizmatlari sohasiga moslashtirish natijasida sifatni rejalashtirish, nazorat qilish va yaxshilash faoliyat turlarini ajratib olish imkoniyati paydo bo'lgan. Dastlab iqtisodiyotning sanoat sektori uchun ishlab chiqilgan TQM tamoyillari xorijiy ta'lim muassasalarini boshqarish amaliyotida keng foydalanilgan, AQSh ta'lim tizimida 1985 yildan boshlab TQM qo'llanila boshlangan va 1996 yilga kelib sifatni takomillashtirish tamoyillaridan 252 ta'lim muassasalarida foydalanila boshlangan.

XULOSA

Ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar o'quv-biluv jarayonlarini sifatli tarzda boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirishni, demokratik,



insonparvarlik tamoyillarga asoslangan ta'lim boshqaruvini shakllantirish zarurligini talab qilmoqda. Ayniqsa, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash sohasining sifat bosqichida mamlakatimiz umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi ta'lim sifati va samaradorligini doimiy tarzda oshirib borish zarurati maktab o'qituvchilari kasbiy-pedagogik kopmetensiyalarini yanada rivojlantirish, ulardagi ta'lim sifatini boshqarishni zamon talablari darajasida tashkil etishni taqozo qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduraxmanova J.N., Toshtemirova S.A. (2020). Innovatsion texnologiyalar va axborot madaniyatini shakllantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri. *Science and Education*.1(7). 436-442
2. Mustafaqulov A.A. Pedagogik kadrlarni yalpi sifat boshqaruvi sharoitida tayyorlash tizimi / Ped. f. f. dok.diss. –T.: 2019.
3. Toshtemirova S. A. (2020). Ta'lim sifati va uni demokratlashtirish ilmiy muammo sifatida // *Uzluksiz ta'lim*. № 1 (86). - S.5.
4. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад. - М.: 2001. – 79 с.